

KİTAP TANITIMI

**Chevrel, Yves (2016). *La Littérature Comparée*
Paris: Presses Universitaires de France
ISBN: 978-2-13-073293-8. 125 sayfa¹**

1939 doğumlu Yves Chevrel, Paris IV Sorbonne Üniversitesi'nde onursal profesör (*professeur émérite*) unvanıyla, Paris-Sorbonne Üniversitesi Fransız Edebiyatı ve Karşılaştırmalı Edebiyat Doktora Koleji (CRLC, École doctorale de littérature française et comparée de l'Université Paris-Sorbonne) bünyesinde akademik faaliyet yürütmektedir. Fransa Karşılaştırmalı Edebiyat Birliği'nde (*Société française de littérature comparée*) başkanlık ve Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Birliği'nde (*Association internationale de littérature comparée*) genel sekreterlik ve başkan yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Karşılaştırmalı Edebiyat teorisi ve çeviri tarihi üzerine referans niteliğinde eserleri mevcuttur.

Fransız yazar ve akademisyen Yves Chevrel'in imzasını taşıyan ve Presses Universitaires de France (puf) Yayınevi bünyesinde 2016 yılında basılmış olan *La littérature comparée* (Karşılaştırmalı Edebiyat) adlı teorik eser, referans niteliğinde kabul edilebilecek bir çalışma olup, Karşılaştırmalı Edebiyat alanına dair güncel vaziyeti de göz önünde tutarak eleştirel bir yaklaşım sunuyor. Eser bir giriş metni, altı bölüm ve bir sonuç metninden meydana geliyor. Altı bölüm sırası ile şu isimleri taşıyor: "Sınır Meselesi", "Yabancı Eserlere Yaklaşım", "Edebiyatlar ve Diller", "Mitler ve Edebî Formlar", "Karşılaştırmalı Edebiyatlar Tarihi", "Karşılaştırmalı Poetikaya Doğru".

Karşılaştırmalı Edebiyat sahası üzerine genel anlamda bilgiler içeren bu yapıt, okuyucuya söz konusu disipline dair tanıtıcı bilgiler vermesinin yanı sıra, somut örneklemeler ve ileriye dönük hipotetik ve eleştirel yaklaşımlarla, Karşılaştırmalı Edebiyat alanı ile ilgili, ana hatlarıyla, panoramik bir resim sunmayı hedefliyor.

¹ Bu tanıtım yazısı Abdulfettah İmamoğlu tarafından hazırlanmıştır (Dr. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, aimamoglu@ogu.edu.tr).

Karşılaştırmalı Edebiyatın tarihine değinirken, Chevrel, Dünya Edebiyatı fikrinin on sekizinci yüzyıldan itibaren “yabancı olana merak” temelinde yükselmeye başladığını ve on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde, ilk olarak Avrupa’da, bağımsız bir araştırma sahası olarak kurumsallaşma yoluna girdiğini belirtiyor. Önceleri, Karşılaştırmalı Edebiyat kavramı adı altında oluşan ve gelişmeye başlayan bu disiplin, yirminci yüzyıla gelindiğinde Genel Edebiyat ve Karşılaştırmalı Edebiyat kavramlarının beraber kullanılması suretiyle, özellikle Fransa’da, “Genel ve Karşılaştırmalı Edebiyat” olarak adlandırılma eğilimine girmiş olarak karşımıza çıkıyor.

Yves Chevrel, *La littérature comparée* adlı eserinde, Karşılaştırmalı Edebiyatın bileşenlerini incelerken, “Mitler” konusuna diğer bölümlere nazaran daha geniş yer vererek mitlerin gerek millî edebiyat kavramı içerisinde, gerekse “karşılaştırmalı edebiyat” kavramı içerisinde önemli bir yeri olduğunu ifade ediyor. Mit konusunun özellikle Fransa’daki karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında, diğer ülkelere nazaran önemli bir yer tuttuğunu belirten yazar, edebî eserlere kaynak teşkil etme potansiyeli bulunan mitolojik unsurların, edebiyat eserlerinin oluşturulmasında etkilenilen aslı öğelerden olduğunu ifade ediyor. Chevrel, bu konu ile ilgili olarak ayrıca şu tespitlerde bulunuyor:

Mit kavramını belirli bir çerçeveye yerleştirmek güç; nitekim mitin algılanışı kültürden kültüre değişebiliyor. Hint Edebiyatında mit ve edebiyat birbirinden ayrılmaz, sıkı bir bağ içerisinde bulunuyor. Çin’de daha dar bir çerçeveye oturtulan mit, Japonya’da çok daha geniş bir kapsamda ele alınıyor (76).

Bugün Yunan ve Latin mitolojilerinin dışında kalan ve olabildiğince geniş bir yelpazede yer alması gereken mitolojilere eğilecek ve bunların kritiğini yapacak karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç var (76).

Edebiyatları tarihsel açıdan inceleme ve “karşılaştırmalı edebiyat tarihi” fikrine de değinen yazar, şimdiye kadar gerçekleştirilmiş çalışmalarda Avrupa-merkezci yaklaşımın kendini hissettirdiğini ve dolayısıyla söz konusu fikrin geniş kapsamlı bir şekilde hâlen gerçekleştirilemediğini söylüyor. Bu bağlamda, zamansal bölümlere ayırma (*periodisation*) probleminin geniş kapsamlı bir çalışmanın karşılaşıcağı en mühim zorluklardan biri olduğunu ifade edilen kitapta, Karşılaştırmalı Edebiyat disiplininin evrensel bir Edebiyat Tarihi (ya da Edebî Tarih) yazımında rol oynayabileceği belirtiliyor: “Burada esas mesele, objektif bir bakış açısıyla, ülkelerin edebiyatlarının aynı tarihî süreci takip etmediğini göz önünde tutarak, her ülke edebiyatının kendine has gelişimini, birbirleriyle olan ilişkilerini, muhtemel etkileşimlerini zamansal senkroniyi tek kıstas olarak almadan, tarafsız (*neutre*) biçimde irdeleyebilmektir” (90).

Globalleşme ile beraber, edebiyatları birbirlerine bir bakıma bağımlı hâle getiren kültürler arası bağlar, etkileşimler bugün farklı sonuçlar doğuruyor. Chevrel, kitabında, kapsayıcı (evrensel ya da “*universelle*”) bir edebiyat yaklaşımının savunuculuğunu yaparken, bu ideali gerçekleştirmenin çok kolay bir iş olmadığını vurguluyor. Zira böyle bir edebiyat yaklaşımının metodu, bileşenleri, içeriği, sacayakları mevzusunda karşılaşılan ve karşılaşılan olacak olan zorluklar bulunuyor. Buna göre, yazar, Avrupa-merkezci bir yaklaşımdan kurtulmanın önemine vurgu yaparken, Avrupa dışında kalan edebî varlığın karşılaştırmalı edebiyat çalışma-

larına dâhil edilmesi yönelimlerinden bahsedip, şu ana dek bu yönelimlerin olması gereken sonuçları vermediğini, Avrupa edebiyatlarının hâlen bu sahada bir tahakküm arz ettiğini ifade ediyor.

Chevreil, ülke edebiyatlarının yanı sıra, edebî türlerin de bugün, karşılaştırmalı edebiyat fikri ile çok daha kapsayıcı şekilde ele alındığını; roman, hikâye, şiir, tiyatro gibi daha geleneksel türlerle beraber, çizgi-roman, sinema, müzik, bilgisayar oyunları üzerine çalışmaların yapıldığını ya da yapılmaya başlandığını dile getiriyor ve Karşılaştırmalı Edebiyat disiplininin buna imkân verdiğinin altını çiziyor.

Karşılaştırmalı Edebiyat disiplininin olmazsa olmazlarından biri olan “yabancı” kaynaklara erişim mevzusu ile ilgili de değerlendirmelerde bulunan Fransız yazar, kaynaklara erişimin karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları ile yeni bir ivme kazandığını, bunun yanı sıra, akademik dergilerin, kütüphanelerin, elektronik kütüphanelerin kaynak eserlere erişimde kayda değer roller üstlendiğini söylüyor. Kitapta, Karşılaştırmalı Edebiyat üzerine yazılmış makalelerin, kısmen de olsa, yabancı bir kaynağa ya da kaynaklara yönelik olarak okuyucu için bir erişim kanalı açtığı, bunun yanı sıra, “merak”ı besleme noktasında önemli katkıda bulunduğu dile getiriliyor.

Eserlere erişim mevzusunda, çevirmenlerin rolüne de değinen Chevreil, çevirmenler sayesinde okuyucunun “yabancı” olana merakının uyandığını, çevrilen eserlerle beraber millî edebiyatın yeniden tanımlandığını, dış etkenlerle beraber, millî edebiyata yeni edebî türlerin girebildiğini, bunun da o ülkenin kültürünü yeniden şekillendirebildiğini anlatıyor.

Kitapta değinilen bir başka önemli husus, dil-edebiyat ilişkisi meselesi olarak karşımıza çıkıyor. Yazar, Avrupa dillerinin, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında bugün hâlen egemen bir role sahip olduğunu, bu sahaya referans olan kaynak eserlerin çok büyük çoğunluğunun Avrupa dillerinde yazılmış olması gerçeğinden hareketle, öne sürüyor. Öte yandan, İngilizcenin, bugün sahip olduğu etki alanından ötürü, diğer dillerin Karşılaştırmalı Edebiyat sahasına katkısını bir şekilde dizginleyen bir dil olarak karşımıza çıktığı anlatılıyor. Öyle ki, bu saha üzerine yazılmış makaleler, yazarlarının ana dillerinden bağımsız olarak, İngilizce olarak kaleme alınabiliyor. Ana dilde yazılmış makalelere, söz konusu dil ne olursa olsun, eşlik eden makale özetlerinin (*abstract*) İngilizce olarak yazılması kuralı, bu Avrupa kökenli dilin karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında sahip olduğu etki alanını bir başka açıdan gözler önüne seriyor.

Karşılaştırmalı Edebiyat çerçevesinde evrensel edebiyat fikrinin öneminden bahsederken, yazar, öte yandan, kültürel konformizm tehlikesinden de bahsediyor. Zira küreselleşmenin etkisiyle kültürel tektipleşme riskinin, evrensel edebiyat fikrini olmaması gereken bir boyuta geçirebileceğinin altını çiziliyor. Bu anlamda, Walt Disney şirketi tarafından uyarlanan edebî eserlerin, bugün bu uyarlamaların sunduğu tek tip anlatımla, orijinalliklerinden artık sıyrılmış olması ve izleyiciye bu şekilde lanse edilmesi, kültürel konformizme örnek olarak veriliyor. Bundan ötürü, Chevreil, evrensel edebiyat fikrini, her kültürün özgül niteliklerini muhafaza ederek başka kültürel alanların içerisine dâhil olacak şekilde gelişmesi olarak tanımlıyor.

Kitabının sonuç bölümünde, genel bir Karşılaştırmalı Edebiyat tanımı sunan yazar, bu disiplinin eylem sahasının bir yandan “kültürel kök” (yerel kültür) ile doğrudan ilişkili olduğu-

nu ancak aynı zamanda bu kültürden doğmamış diğer eserleri keşfetme isteği, yani evrensel kültür ile de ayrılmaz bir ilişkisi olduğunu belirtiyor. Chevrel'e göre Karşılaştırmalı Edebiyat "sınırları yok etmiyor, aksine, o, bu sınırların varlığını kabul edip, bunların ötesine geçmek için bir kararlılık ortaya koyuyor"(94). Yazara göre Karşılaştırmalı Edebiyat, hiçbir edebiyatın tek başına evrensel olmaya yetemeyeceği bakış açısından hareketle, dünyanın bir başka yerinde, her zaman, bir duyguyu, bir kişiyi, dünyayı farklı şekilde ifade etmenin mümkün olduğu gerçeğini kabullenme prensibiyle kendini gösteriyor.

Yves Chevrel'in *La littérature comparée* adlı eserinin bütünü ele alındığında, Karşılaştırmalı Edebiyat disiplininin on dokuzuncu yüzyılda bir araştırma alanı olarak ilk ortaya çıkışından bu yana önemli yol kat edildiği ancak bunun hâlen "evrensel edebiyat" projesine tatmin edici katkıyı yapmadığı ve eksik kaldığı defalarca vurgulanıyor. Eser, her ne kadar söz konusu alan üzerine tarihsel, sosyolojik ve politik anlamda derinlemesine bir inceleme sunmasa da, referans olarak seçtiği eleştirel noktalar göz önünde tutulduğunda, çarpıcı ve faydalı sayılabilecek değerlendirmeler ve gözlemler içeriyor. Nitekim kitapta değinilen mit-edebiyat ve medya-edebiyat ilişkisi, edebiyat tarihi, çeviri, evrensel edebiyat, küresel ve kültürel konformizm gibi belli başlı konular, bugün Karşılaştırmalı Edebiyat disiplinine dair en fazla tartışılan mevzular şeklinde karşımıza çıkıyor. Chevrel, bu mevzulardan hareketle, kitabına ismini veren disiplin üzerine çalışmak isteyen veya çalışmakta olan araştırmacılara, akademisyenlere belli parkurlar işaret ederek, henüz yeterli ilerleme kaydedilmemiş noktalarda daha fazla çalışma yapılması gereğine dikkat çekiyor. Zira Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmalarının, belli kültürel sınırların ötesine geçmesinin ve çok daha kucaklayıcı hâle gelmesinin öneminden özellikle bahsedilen kitapta, bu sahada henüz yeterince etkin bir pozisyonda olmayan diğer kültür ve edebiyatların bu alanda daha çok söz sahibi olmasının önemi belirtilerek, Türkiye'nin bu sahaya daha fazla katkı yapması gerekliliğini bize bir fikir olarak vermiş oluyor.